

Dzieńkowski, Tomasz

Uwagi i propozycje na temat badań archeologicznych nad wybranymi zagadnieniami z okresu wczesnego średniowiecza na Lubelszczyźnie

---

Archeologia Polski Środkowowschodniej 10, 139-143

2008

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Uwagi i propozycje na temat badań archeologicznych nad wybranymi zagadnieniami z okresu wczesnego średniowiecza na Lubelszczyźnie

Problematyka wczesnego średniowiecza na Lubelszczyźnie¹ od wielu lat znajduje się w orbicie zainteresowań archeologów-mediewistów z różnych ośrodków akademickich (por. S. Hoczyk-Siwkova 1999, s. 11; A. Buko 2004; 2005, s. 178-180; J. Poleski 2004, s. 189 i n.). Dokumentują ten fakt prowadzone badania i publikacje naukowe zestawione w podsumowaniach (S. Hoczyk-Siwkova 1996; W. Szymański 1996; A. Rozwałka 1996; J. Gurba 2003; A. Buko 2006). Tak duże zainteresowanie wynika z wielu czynników, z których najważniejszym wydaje się ogromny potencjał źródeł jakim dysponujemy oraz ich różnorodność. Dlatego też dotychczasowe osiągnięcia w zakresie wczesnego średniowiecza na Lubelszczyźnie, w moim odczuciu, zasługują nie tylko na kolejne podsumowanie, ale i szeroką dyskusję w celu nakreślenia kierunków badawczych, a następnie podjęcie ich realizacji przy wykorzystaniu nowych metod i przy współpracy z przedstawicielami różnych dyscyplin naukowych oraz instytucji.

Ostatnie lata to głównie badania stanowisk ukierunkowane pod kątem ochrony i weryfikacji konserwatorskiej. Różny, czasami nieporównywalny jest poziom ich opracowania. Niepokoi również niewielka liczba publikacji dotyczących uzyskanych wyników. Negatywnym zjawiskiem rozwijającym się od wielu lat jest zahamowanie badań naukowych na stanowiskach szczególnie ważnych jak, np. Lublin, Czermno, pow. tomaszowski, Gródek, pow. hrubieszowski, czy Sądziadka, pow. zamojski². Taki stan rzeczy wymaga zasadniczych zmian, których zwiastunem może być dyskusja nad potrzebą działań programowych realizujących wybrane zagadnienia.

¹ Lubelszczyzna rozumiana w granicach administracyjnych obecnego województwa.

² W ostatnim czasie podejmowane są próby opracowania materiałów z badań grodziska i osady w Sądziadce.

Proponowany program, poza zaproszeniem do dyskusji, ma charakter wieloetapowych prac interdyscyplinarnych nad wczesnym średniowieczem ograniczonych terytorialnie do Lubelszczyzny. Obejmuje zarówno badania przyrodnicze, jak i historyczne z głównym akcentem na prowadzenie szerokiego frontu działań archeologicznych – terenowych i gabinetowych. Zasadnicze pytania badawcze oscylują wokół problematyki plemiennie-państwowej:

1. grody plemienne – badania pozwalające na precyzyjne datowanie poszczególnych obiektów wyznaczające okres ich funkcjonowania i umożliwiające podjęcie dyskusji nad przyczynami pojawienia się grodów i ich zaniku;
2. grody wczesnopaństwowe w kontekście inwazji polańskiej i ruskiej – badania dotyczące powstania i rozwoju najważniejszych grodów w kontekście budowy państwowości polskiej i ruskiej oraz formowania się pogranicza kulturowego;
3. badania weryfikacyjne archeologiczne grodów z terenu Lublina;
4. badania ceramiki naczyniowej z okresu wczesnego średniowiecza.

Pomimo wielowymiarowości podejmowanej tematyki wydaje się, że badanie jej nawet w zawężonych ramach dotyczących kilku niezwykle ważnych zagadnień umożliwi podjęcie dyskusji i nakreślenie obrazu historycznego tych ziem w okresie plemiennym i państwowym.

Badania archeologiczne

Okres plemienny

Niezwykle palącym problemem jest badanie grodzisk pod kątem pełnionej funkcji, rodzaju fortyfikacji

i nade wszystko doprecyzowania chronologii metodami bezwzględny (por. J. Poleski 2004, s. 13-26). Ten ostatni element zasługuje na szczególną uwagę, bowiem tylko kilka grodzisk plemiennych z terenu Lubelszczyzny, takich jak Chodlik i Żmijowiska, pow. opolski, Busówno, pow. chełmski, Kulczyn Kolonia, pow. włodawski ma daty dendrochronologiczne, ¹⁴C (Kulczyn Kolonia, Busówno, Chodlik i Podgórz, pow. opolski) lub termoluminescencyjne [dalej: TL] (Busówno i Tarnów, pow. chełmski). Pozostałe obiekty datowane są za pomocą ceramiki. Statystyka ta pokazuje braki w stosunku do osiągnięć innych regionów Polski (np. Wielkopolski – M. Kara 2006, ryc. 1). Uniemożliwia tym samym szczegółowe rozważania dotyczące okresu plemiennego. Wskazana jest również korekta początków grodzisk datowanych na VIII w. (Leszczyna, pow. kraśnicki, Garbów i Motycz, pow. lubelski, Majdan Nowy, pow. chełmski, Dorohucz, pow. świdnicki). Szczególnie ważnym problemem jest ustalenie lokalizacji i chronologii grodów (grodu?) z terenu Lublina (Kirkut, Wzgórze Zamkowe, Wzgórze Staromiejskie) oraz pełne opracowanie materiałów zabytkowych z wcześniejszych badań tych stanowisk. Istotne jest także opracowanie naukowe zabytków ceramicznych i metalowych z kompleksu chodlikowskiego (S. Hoczyk-Siwkowska 2006). Proponowany jest tym samym szczegółowy zakres prac obejmujący:

- badania archeologiczne interdyscyplinarne wybranych grodzisk Lubelszczyzny pod kątem ich chronologii, zasiedlenia, typów umocnień oraz rekonstrukcji pierwotnego środowiska (Leszczyna, Majdan Nowy, Pawłów i Sajczyce, pow. chełmski, Busieniec, pow. chełmski, Skibice i Guciów, pow. zamojski)³;
- opracowanie materiałów zabytkowych z badań grodziska w Chodliku.

Okres wczesnopiętowiekowy

Istotnym zadaniem jest rozpoznanie funkcji i określenie chronologii oraz przynależności państwowej grodów. Zastanawiającym faktem jest brak (?) grodzisk z okresu X-XIII w. w zachodniej części Lubelszczyzny, tj. międzyrzecza Wisły i Wieprza (por. J. Poleski 1996, ryc. 2). Ostatnie weryfikacje Brzezina-Trójni pow. lu-

³ Pod uwagę mogą być brane także inne plemienne grodziska, których funkcja i chronologia wymaga weryfikacji. W celu wyboru najistotniejszych obiektów, każdy z nich powinien być poddany ostrej selekcji pod kątem przydatności do badań oraz zapotrzebowania naukowego (precyzja datowania, fazowość, typ umocnień itp.).

bartowski (XIV-XV w.⁴ – A. Niedźwiadek, R. Niedźwiadek, A. Rozwałka 1997) i Klarowa, pow. łączyński (IX-XI w. – D. Włodarczyk 2002) potwierdzają tezę, iż poza grodem z terenu Lublina⁵ wszystkie pozostałe datowane są na okres plemienny. Wynika to bądź z niedostatecznego stanu badań⁶, błędnej chronologii stanowisk, bądź informuje o specyficznej i odmiennej sytuacji politycznej zachodniej⁷ i wschodniej Lubelszczyzny (skąd znamy kilkanaście grodów). Niezwykle ważnym zadaniem jest ponowne rozpoznanie trzech obiektów o ogromnej roli politycznej i kulturowej, a mianowicie: Czerma⁸, Gródka i Sąsiadki. Obiekty te są niejako kluczem do badania procesów związanych z formowaniem się państwowości i pogranicza kulturowego. W ramach prac badawczych należałoby:

- opracować materiały archiwalne zabytkowe z powyższych stanowisk;
- przeprowadzić weryfikacyjne prace wykopaliskowe na każdym z tych obiektów, których celem byłoby określenie funkcji, precyzyjnego datowania oraz roli w przestrzeni historycznej;
- wykonać badania przyrodnicze i historyczne dla tych kompleksów osadniczych.

Badania wczesnośredniowiecznego ośrodka lubelskiego

Lublin pomimo długiej tradycji badawczej jest jednym z najmniej rozpoznanych wczesnośredniowiecznych ośrodków grodowo-miejskich, a przy tym budzącym duże kontrowersje wokół kwestii lokalizacji i chronologii grodu plemiennego i wczesnopiętowiekowego (por. J. Poleski 2004, s. 400-402; A. Buko 2006, s. 333-334). W dużej mierze wynika to z faktu, iż dotychczasowe monografie bazowały na opracowaniach pochodzących ze starszych badań, których ponownie nie weryfikowano metodami archeologicznymi. Dlatego też większość konstruowanych teorii zawiera dużo

⁴ Autorzy dokumentacji z badań podkreślają również występowanie osadnictwa wczesnośredniowiecznego nie łącząc go jednak z badanym grodem.

⁵ Występujący w tej strefie gród w Sąsiadce datowany na XI-XIII w. łączony jest z oddziaływaniami ruskimi.

⁶ Wyjaśnienie poprzez badania wykopaliskowe wymaga status stanowisk funkcjonujących w literaturze jako grodziska i datowanych na okres wczesnego średniowiecza jedynie na podstawie luźnych znalezisk ceramicznych (np. Jaszczów – X-XIII w.).

⁷ Sytuacja ta mogła być wynikiem najazdu Piastów i zniszczenia grobów plemiennych.

⁸ Datowanie dendrochronologiczne Czerma po 1050 roku nie wyjaśnia kwestii najstarszej fazy grodu, bowiem drewno było pobierane z wykopu z wcześniejszych badań, a nie bezpośrednio z konstrukcji wału.

niejasności, tak na płaszczyźnie chronologicznej jak i lokalizacyjnej (por. I. Kutylowska 2003; A. Rozwałka, R. Niedźwiadek, M. Stasiak 2006). Jedynym rozwiązaniem jest ponowne sięgnięcie po artefakty archeologiczne wsparte źródłami historycznymi i przyrodniczymi. W ramach prac badawczych proponowane są następujące działania:

- badania archeologiczne Lublina pod kątem lokalizacji i określenia chronologii grodu plemiennego i wczesnopaństwowego wraz z badaniami paleośrodowiskowymi:
  - a) Kirkut – opracowanie i publikacja materiałów z wcześniej prowadzonych badań; wykonanie badań nieinwazyjnych: penetracja powierzchniowa, mapa grodziska na bazie pomiarów GIS, badania georadarem, wykonanie zdjęć lotniczych⁹,
  - b) Wzgórze Zamkowe – zebranie i opracowanie materiałów z dotychczasowych badań; badania weryfikacyjne w newralgicznych punktach stanowiska,
  - c) Wzgórze Staromiejskie – badania weryfikacyjne archeologiczne wraz z badaniami paleośrodowiskowymi;
- opracowanie materiałów z badań wcześniejszych wraz z weryfikacyjnymi pracami wykopaliskowymi na terenie osady na Czwartku wsparte badaniami paleośrodowiskowymi;
- badania źródłowe historyczne dotyczące wyżej wymienionych obiektów.

Badania wczesnośredniowiecznej ceramiki naczyniowej z terenu Lubelszczyzny¹⁰

Ceramika pozyskiwana w trakcie prac wykopaliskowych jest najliczniej występującym źródłem i jako relikty kultury materialnej w oparciu o wydzielone cechy służy także do określania względnej chronologii warstwy, obiektu czy stanowiska (por. S. Hoczyk-Siwkova 1978). Zbyt często jednak jest wykorzystywana jako dosyć precyzyjny datownik, co niestety nie ma naukowych podstaw (J. Poleski 2004, s. 16 i n.). Jej chronologia najczęściej rozważana jest w ramach ogólnego

nurtu rozwoju ceramiki wczesnośredniowiecznej (por. Z. Kurnatowska 1973) oraz *per analogiam*, głównie do ceramiki krakowskiej, czy z terenu Mazowsza. Ocena ta może być obciążona dużym błędem wynikającym z lokalnych różnic występujących na poziomie technologicznym, w morfologii czy zdobnictwie naczyń. Dlatego istotne jest podjęcie szczegółowych badań nad ceramiką z uwzględnieniem różnic regionalnych, tak w aspekcie technologicznym (analizy fizyko-chemiczne, badania eksperymentalne¹¹) jak i chronologicznym (datowanie kontekstów osadniczych metodami bezwzględny). Pomocna w określaniu chronologii ceramiki może okazać się metoda termoluminescencji (TL), na co wskazują prowadzone od roku badania (A. Buko, T. Dzieńkowski, J. Kusiak 2008).

Badania przyrodnicze¹²

Nieodłącznym elementem „opisu” przeszłości (oprócz badań archeologicznych i historycznych) są kwestie związane z odtworzeniem przyrodniczego krajobrazu dawnych społeczności. Umożliwia to tym samym odniesienie kontekstu osadniczego do ówczesnych realiów przyrodniczych (geomorfologicznych, klimatycznych, hydrologicznych), zazwyczaj daleko odmiennych od współczesnych. Pozwala to tym samym na pełniejsze zrozumienie interakcji zachodzących między środowiskiem a działalnością człowieka (por. R. Dobrowolski, I. A. Pidek, S. Gołub, T. Dzieńkowski, w druku). Z tego też względu proponowany jest cykl badań nad rekonstrukcją warunków paleośrodowiskowych otoczenia wybranych stanowisk archeologicznych Lubelszczyzny. Te interdyscyplinarne w swym założeniu badania, realizowane byłyby przez zespół przyrodników (geologów, geomorfologów, paleobotaników) oraz archeologów. Proces badawczy, oparty na ujednoczonej metodycznie procedurze, obejmowałby:

- rozpoznanie współczesnych warunków geologiczno-geomorfologicznych bezpośredniego otoczenia stanowiska archeologicznego (szczegółowe kartowanie geologiczne i geomorfologiczne oraz analizy specjalistyczne);

⁹ Obecnie na terenie grodziska znajduje się cmentarz żydowski, stąd nie ma możliwości przeprowadzenia prac wykopaliskowych i dlatego proponowany jest zakres badań nieinwazyjnych.

¹⁰ Temat ten jest szczególnie ważny, chociaż trudny w realizacji ze względu na duże zapóźnienia w badaniach nad ceramiką i wiążący się z tym brak wypracowanych metod. Nie zmienia to faktu, iż badania nad ceramiką wczesnośredniowieczną powinny być prowadzone w szerokim zakresie, tak technologicznym jak i ustalenia jej chronologii.

¹¹ Badania eksperymentalne są prowadzone przez mgr. Pawła Lisę z Muzeum Nadwiślańskiego.

¹² Idea badań paleośrodowiskowych na stanowiskach archeologicznych jest efektem współpracy z dr. hab. Radosławem Dobrowolskim (Instytut Nauk o Ziemi UMCS). Prace tego typu przeprowadzono na stanowisku w Stołpiu, gm. Chełm podczas badań wykonywanych pod kierunkiem prof. dr hab. Andrzeja Buko (UW, Instytut Archeologii i Etnologii PAN).

- rekonstrukcję paleośrodowiskową otoczenia ważnych stanowisk archeologicznych opartą na szczegółowych analizach sedymentologicznych, paleobotanicznych oraz datowaniach bezwzględnych (¹⁴C, TL)¹³.

W wyniku powyższych działań możliwe byłoby zestawienie danych przyrodniczych i kulturowo-osadniczych, zarówno w skali lokalnej (dla otoczenia poszczególnych stanowisk) jak i regionalne.

***

Prezentowany program badań interdyscyplinarnych (=geoarcheologicznych) został oparty na dwóch filarach – badaniach archeologicznych i przyrodniczych. W obrębie każdego z nich nakreślone zostały ogólne kierunki działań o różnym zakresie, aczkolwiek ujednolicone odniesieniem przestrzennym do Lubelszczyzny a czasowo do okresu wczesnego średniowiecza. Wyniki badań przyrodniczych powinny umożliwić rekonstrukcję środowiska w obrębie najważniejszych stanowisk archeologicznych wraz z ich szerszym kontekstem. Z kolei proponowane tematy archeologiczne wiążą się z problematyką, która dotyka najistotniejszych „zakrętów” wczesnośredniowiecznej polityczno-

-kulturowej historii Lubelszczyzny. Ich badanie wiąże się z uzyskaniem odpowiedzi na kilka nurtujących pytań z zakresu początków plemiennych i państwowych regionu. Skonfrontowanie tych danych ze źródłami przyrodniczymi i historycznymi może okazać się „krokiem milowym” lubelskiej archeologii w zakresie wczesnego średniowiecza.

Zaprezentowany program, bazujący na podobnych działaniach prowadzonych, np. w Wielkopolsce, jest wynikiem naukowego zapotrzebowania ukierunkowanego na pozyskiwanie nowych źródeł archeologicznych i przyrodniczych z wykorzystaniem nowoczesnych instrumentów do ich opracowania oraz stosowaniem bardziej precyzyjnych metod ich datowania¹⁴. Wymiernym efektem badań byłby znaczący przyrost wiedzy archeologicznej na odpowiednim poziomie naukowym oraz otwarte pole do dyskusji i konstruowania hipotez archeologicznych, a przede wszystkim prezentacja wyników badań i dokonywanie podsumowań w formie publikacji naukowych.

Realizacja tego typu działań opiera się na współpracy naukowców różnych dyscyplin, przede wszystkim archeologów, wspieranych specjalistami z szeroko rozumianych kierunków przyrodniczych i historycznych. Działania te byłyby także niezwykle pożądane w ramach badań i ochrony szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego.

Literatura

- Buko Andrzej
2004 *Ziemia chełmska w początkach państwa polskiego: problematyka badawcza*. W: Przez pradzieje i wczesne średniowiecze. Księga jubileuszowa na siedemdziesiątą piątą urodziny docenta doktora Jana Gurby, red. J. Libera, A. Zakościelna. Lublin, s. 309-324.
- 2005 *Archeologia Polski wczesnośredniowiecznej*. Warszawa.
- 2006 *Archeologia wczesnośredniowieczna Polski środkowowschodniej. Nowe wyniki i wyzwania badawcze*. W: Stan i potrzeby badań nad wczesnym średniowieczem w Polsce – 15 lat później, red. W. Chudziak, S. Moździoch. Toruń–Wrocław–Warszawa, s. 329-350.
- Buko Andrzej, Dzieńkowski Tomasz, Kusiak Jarosław
2008 *Próba datowania ceramiki wczesnośredniowiecznej metodą termoluminescencji: przykład zespołu grodowego w Busównie*. *Archeologia Polski* 53: 1, s. 25-49
- Dobrowolski Radosław, Pidek Agnieszka I., Gołub Stanisław, Dzieńkowski Tomasz
/w druku/ *Environmental changes and human impact on Holocene evolution of the Horodyska river valley (Lublin upland, east Poland)*. *Geochronometria*.
- Gurba Jan
2003 *Stan poznania północno-wschodniej Małopolski w 30 lat po ukazaniu się „Archeologii Małopolski wczesnośredniowiecznej” A. Żakiego*. W: Polonia minor medii aevi. Studia ofiarowane Panu Profesorowi Andrzejowi Żakiemu w osiemdziesiątą rocznicę urodzin, red. Z. Woźniak, J. Gancarski. Kraków–Krosno, s. 383-392.
- Hoczyk-Siwkowska Stanisława
1978 *Chronologia ceramiki wczesnośredniowiecznej (VI-IX w.) z Lublina*. *Slavia Antiqua* 25, s. 189-224.

¹³ Szczegółowy kwestionariusz badawczy powinni w tym zakresie wykonać specjaliści z dziedziny paleogeografii.

¹⁴ Warto w tym miejscu podjąć dyskusję nad kwestią wprowadzenia do standardowych wymogów konserwatorskich wykonywania datowań bezwzględnych jak i analiz przyrodniczych dla stanowisk badanych szerokopłaszczyznowo w ramach prac inwestycyjnych drogowych. Efektem tego typu działań byłoby uzyskanie zupełnie nowej jakości danych.

- 1996 *Stan badań osadnictwa wczesnośredniowiecznego na Wyżynie Lubelskiej i Roztoczu (VI-X w.)*. Archeologia Polski Środkowowschodniej 1, s. 261-265.
- 1999 *Małopolska północno-wschodnia w VI-X wieku. Struktury osadnicze*. Lublin. Lubelskie Materiały Archeologiczne 12.
- 2006 *Kotlina Chodelska we wcześniejszym średniowieczu*. Lublin.
- Kara Michał
2006 *Nowe w archeologii Wielkopolski wczesnośredniowiecznej – 15 lat później*. W: Stan i potrzeby badań nad wczesnym średniowieczem w Polsce – 15 lat później, red. W. Chudziak, S. Moździoch. Toruń–Wrocław–Warszawa, s. 207-244.
- Kurnatowska Zofia
1973 *Główne momenty w rozwoju wczesnośredniowiecznego garncarstwa polskiego*. Kwartalnik Historii Kultury Materialnej 21: 3, s. 435-447.
- Kutyłowska Irena
2003 *Problematyka datowania grodu na lubelskim wzgórzu, dawniej zwanym Grodzisko, obecnie Kirkut, w świetle badań wykopaliskowych z 1974 i 1976 roku*. W: Słowianie i ich sąsiedzi we wczesnym średniowieczu, red. M. Dulnicz. Lublin–Warszawa, s. 249-258.
- Niedźwiadek Agnieszka, Niedźwiadek Rafał,
Rozwałka Andrzej
1997 *Dokumentacja z badań archeologicznych na gródku stożkowatym w Trójni – tzw. „Tatarska Górka” (Brzeziny, st. nr 26/59), gm. Lubartów, woj. lubelskie. Tom I – tekst opracowania*. Lublin (maszynopis przechowywany w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Lublinie).
- Poleski Jacek
1996 *Grody plemienne i wczesnopaństwowe w Małopolsce*. W: Początki sąsiedztwa. Pogranicze etniczne polsko-rusko-słowackie w średniowieczu. Materiały z konferencji – Rzeszów 9-11. V. 1995, red. nauk. M. Parczewski, red. tomu S. Czopek. Rzeszów, s. 109-120.
- 2004 *Wczesnośredniowieczne grody w dorzeczu Dunajca*. Kraków.
- Rozwałka Andrzej
1996 *Wkład Katedry Archeologii UMCS w badania okresu średniowiecza, nowożytności i czasów najnowszych na obszarze Polski środkowowschodniej*. Archeologia Polski Środkowowschodniej 1, s. 267-270.
- Rozwałka Andrzej, Niedźwiadek Rafał, Stasiak Marek
2006 *Lublin wczesnośredniowieczny. Studium rozwoju przestrzennego*. Warszawa. Origines Polonorum 1.
- Szymański Wojciech
1996 *Wkład Katedry Archeologii UMCS w poznanie starszych faz wczesnego średniowiecza (VI-1 poł. X w.)*. Archeologia Polski Środkowowschodniej 1, s. 255-259.
- Włodarczyk Dariusz
2002 *Dokumentacja z wykopaliskowych, weryfikacyjno-sondazowych badań archeologicznych grodziska w Klarowie, gm. Milejów, woj. lubelskie, cz. I. Tekst, ryciny*. Lublin (maszynopis przechowywany w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Lublinie).

Some remarks and suggestions on archaeological research of selected aspects of the Early Middle Ages in the Lublin region

/summary/

Archaeological research on the Early Middle Ages in the Lublin region has been conducted for many years, which is reflected in numerous publications on the subject. Bearing this in mind as well as taking into consideration the developments in research methods, the present author has prepared an interdisciplinary programme of research on some aspects of the Early Middle Ages in the Lublin region which could gradually lead to improving the quality of obtained data. The main elements of the programme are natural sciences and archaeology, while the central research questions focus on the subject of tribe – state relationship. The suggestions concern research on selected

tribal and early-state strongholds in the region in the context of their function, chronology and importance in history. Another element in the study is an attempt at reconstructing the original environment in which the strongholds functioned. Particularly important is research on Lublin as a stronghold-town centre and early medieval pottery vessels.

The suggested areas of archaeological research are connected with reconstructing political, cultural and environmental space of the Lublin region in the Early Middle Ages. This, in turn, would allow us to answer some urgent questions related to the beginnings of the region as a tribal or state centre.

Mgr Tomasz Dzierżkowski
Ul. Kolejowa 64c, m. 24
22-100 Chełm
dzienkowski@poczta.onet.pl